

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

אוצר החכמה לאשת בריתי, תמימת דרך וצנועת מעשים

1234567 ח"י

חיה לאה זוין

זכרונה לברכה

שנפטרה בשני לאדר, שנת תשי"ב,

מצבת זכרון

1234567 ח"י

1234567 ח"י

1234567 ח"י

1234567 ח"י

1234567 ח"י

©
כל הזכויות שמורות
ירושלים תשס"ז
Copyright
Printed in Israel 2007

אין להעתיק ספר זה
או קטעים ממנו
בשום צורה ובשום אמצעי
ללא אישור בכתב מהמוציא לאור

הוצאת "קול מבשר"
ת"ד 85672
מבשרת ציון
טל' 02-5340502

הפצה:
ספרית בית אל
טל' 02-6427117

עיצוב: חיים מושקין

תוכן הענינים

אוצר החכמה

הקדמה	7
לדמותו של הגרש"י זוין	11
הגרש"י זוין כפותח תקופה בספרות ההלכה	39
הנצי"ב – רבי נפתלי צבי יהודה ברלין	א
רבי חיים סולובייצ'יק	כט
הגרי"ז	סה
הרוגאצ'ובי – רבי יוסף רוז"ן	עג
רבי מאיר שמחה הכהן	קמא
רבי חיים עוזר	קעה
רבי אברהם יצחק הכהן קוק	רט
רבי משה מרדכי אפשטיין	רנז
רבי ברוך דוב ליבוביץ	רעה
ה"חזון איש" – רבי אברהם ישעיהו קרליץ	רפט
רבי איסר זלמן מלצר	שיז
מפתח מקורות (תנ"ך, משנה, תלמוד בבלי, ירושלמי,	
רמב"ם) שנתבארו בספר	שמא

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הודפס ישירות מן התוכנה

אישים ושיטות זווין, שלמה יוסף בן אהרן מרדכי עמוד מס: 3 הודפס ע"י אוצר החכמה

הקדמה

אִישִׁים וְשִׁטּוֹת בְּמַחֲשָׁבָה הַתְּלַמּוּדִית-הַלְכוּתִית נִסְתַּמְנּוּ עוֹד מִיָּמִים קְדוּמִים. כִּשֶּׁם שֶׁאֵין דַּעְוָתֵיהֶם שֶׁל בְּנֵי אָדָם שְׁווֹת, כֵּךְ אֵין הַלֵּךְ דַּעְוָתֵיהֶם וְאוֹפֵי מַחֲשַׁבְתָּם דּוּמִים אֶחָד לַחֲבֵרוֹ. לֹא בְּדַפּוֹס אֶחָד הוֹטְבָעוּ וְלֹא בְּצוּרָה אַחַת נַחְתְּמוּ. "אִיסִי בֶן יְהוּדָה הִיָּה מוֹנֵה שִׁבְחָן שֶׁל חֲכָמִים..." (אֲבוֹת דִּר' נֹתָן פ"א; גִּיטִין סז א). יֵשׁ "גִּל שֶׁל אֲגוּזִים" ("מָה גִל שֶׁל אֲגוּזִים אָדָם נוֹטֵל אַחַת מֵהֶן וְהֵן נִקְבְּצוֹת וְנוֹפְלוֹת זֹו עַל זֹו כּוֹלֵן, כֵּךְ בֹּא תִלְמִיד וְשׁוֹאֲלוֹ דְּבַר מִבִּיא לוֹ רֹאִיָּה מִמִּקְרָא מִדְּרַשׁ מִשְׁנָה הַלְכָּה וְאִגְדָּה הַכֹּל יַחַד"), וְיֵשׁ "קֶב וְנִקִּי" ("לֹא לִימַד הָרַבָּה כִּשְׁאֵר חֲבֵרָיו אֲלֹא מָה שֶׁאֹמֵר בְּבֵית הַמִּדְרַשׁ נִקִּי הוּא"), וְכִיּוּצָא מֵהַגְדְּרוֹת הַ"שִּׁבְחִים" שֶׁמֶנּוּ חֲכָמִים בְּאִתְנֵי הָרוּחַ שִׁבְתְּנָאִים. וּבִאֲמֹרָאִים: "רַב יוֹסֵף סִינִי" ("מִשְׁנִיּוֹת וּבְרִיִּיתוֹת סְדוּרוֹת לוֹ כִּנְתִּינֵתָן מֵהָר סִינִי, אֲבָל לֹא הִיָּה מְפּוֹלְפֵל הָרַבָּה". רִש"י) וְרַבָּה עוֹקֵר הָרִים" ("חֲרִיף וּמְפּוֹלְפֵל בְּתוֹרָה אֵף עַל פִּי שֶׁאֵין מִשְׁנָה וּבְרִיִּיתָא סְדוּרִים לוֹ כֹּל כֵּךְ". הוֹרִיּוֹת יב א וְרִש"י). הַתּוֹאֲרִים הַשּׁוֹנִים שֶׁנִּיתְּנוּ לְאִישֵׁי הַהֲלָכָה, קוֹבְעֵי צְבִיּוֹנָה וּמַעֲצָבֵי דַּמּוּתָהּ שֶׁל יְהוּדָה הַתּוֹרָה מִדּוֹר דוֹר, בֹּאוּ לְהַגְדִּיר בְּמַלִּים תְּמַצִּיתִיּוֹת אֶת אֲוִפִּיִים הַתּוֹרָנִי. וְהָאִישִׁים וְהַשִּׁטּוֹת הַשּׁוֹנִים שֶׁעֲמָדוּ לָהּ לִיהְדוּת זֹו בְּכֹל הַדּוּרוֹת וְהַתְּקוּפוֹת הַתְּבִלְטוּ תְּמִיד בְּדַמּוֹת דִּיּוֹקְנָם הַמִּיּוֹחֶדֶת לְכֹל אֶחָד מֵהֶם.

¹²⁴⁵⁶⁷

וּמֵאלֵיוּ מוֹבֵן: אִי אַתָּה יִכּוֹל לַעֲמוֹד עַל אֲוִפִּיו שֶׁל אָדָם בְּמֵלֶא הִיקְפוֹ עַל פִּי מַלִּים סִיכּוּמִיּוֹת, עַד כִּמָּה שְׁמַלִּים אֲלוֹ לֹא תִהְיֶינָה מְגוֹבְשׁוֹת וּמַמְצוֹת. כִּשְׁאַתָּה אֹמֵר "בִּקִּי", עֲדִיין אֵינִי יוֹדֵעַ בְּקִיאוֹת זֹו מָה טִיבָּה – בְּקִיאוֹת יִשְׂרָאֵל, כֵּךְ וְכֵךְ כְּתוּב שֶׁם וְשֵׁם, אוֹ בְּקִיאוֹת שֶׁל דִּימוֹי "מִלְתָּא לְמִלְתָּא", בְּקִיאוֹת שְׁטַחִית וּמִרְפְּרֶת, אוֹ בְּקִיאוֹת שֶׁל יִדְעָה וְהַבְנָה, בְּקִיאוֹת בְּמִקּוּרוֹת רֵאשׁוֹנִים, אוֹ בְּמִפְרָשִׁים וְאַחֲרוֹנִים. וְכִשְׁאַתָּה אֹמֵר "חֲרִיף", שׁוֹב אֵינִי יוֹדֵעַ לֹאן נוֹטָה חֲרִיפוֹת זֹו – לְפִלְפּוּלִי-חִידוֹד, אוֹ לְהַעֲמָקָה חוֹדְרָת, לְפִלְפּוּל "מִקּוּמִי", בּוֹ בַּעֲנִין, אוֹ לִזְה שֶׁ"מִמְרַחֵק יִבִּיא לַחֲמוֹ" ("הִיתָה כְּאֵנִיּוֹת סוֹחֵר – עַל הַתּוֹרָה נֹאמַר". רִש"י בְּבֹא-מִצִּיעָא, פֶּד ב), לְחֲרִיפוֹת שֶׁל "פִּלְפּוּל בְּחִכְמָה" (שִׁכְתָּ, לֹא א) הַ"מְרוּיַח יוֹם יוֹם תְּדִיר בְּפִלְפּוּלוֹ טַעֲמִים הָרַבָּה" (רִשְׁב"ם בְּבֹא-בְתָרָא, קִמָּה ב), אוֹ לְ"פִירוּשׁ מְשׁוּבָשׁ" הַיּוּצָא דּוֹקָא מִ"אָדָם חֲרִיף וּמְפּוֹלְפֵל" (רִש"י חוּלִין, פֶּא א). הָרַבָּה שְׁבִילִים וְנִתִּיבִים לְדִרְכֵי הָעֵיּוֹן הַתְּלַמּוּדִי, וְלֹא רֹאִי זֶה כְּרֹאִי זֶה, אֵף עַל פִּי שֶׁהִצַּד הַשּׁוּה שִׁבְהֶם שֶׁ"כּוֹלֵם נִיתְּנוּ מִרְוּעָה אֶחָד... מִפִּי אֲדוֹן כֹּל הַמַּעֲשִׂים" (חֲגִיגָה, ג ב).

נִסְיוֹן לְתִיאוֹר קוּיִם וְשִׁרְטוּטִים מִקְלַסְתֵּר פְּנִיָּהם שֶׁל אִישֵׁי הַלְכָּה מִדּוֹר שֶׁלִּפְנֵינוּ וְשִׁטּוֹתֵיהֶם בְּעֵיּוֹן הַתּוֹרָנִי נַעֲשֶׂה בְּסִפְרָה הַזֶּה. לֹא דוֹר יְתוּם הִיָּה אוֹתוֹ דוֹר, עֲמָדוֹ לוֹ לְדוֹר זֶה עֲנִקִי רוּחַ בְּתוֹרָה, שֶׁאֵף בְּדוּרוֹת וְדוּרֵי-דוּרוֹת שֶׁלִּפְנֵיהֶם לֹא הָיוּ "מִתְבִּיִּישִׁים" בָּהֶם. וּמֵאִידֶךְ, נִתְרַבָּה גְּבוּלָם בְּתִלְמִידִים וְנִתְרַבּוּ אֵהֵלִי תוֹרָה בִּישִׁיבוֹת וְ"קִיבּוּצִים" וּבְתִי-אוֹלְפָנָא. יַחַד עִם זֶה כֵּאִילוֹ נּוֹצְרָה בִּישִׁיבוֹת לִיטָא מַעֲיִן "מֵהַפְּכָה" בְּדִרְכֵי חֶקֶר הַהֲלָכָה וּבְסִדֵּר לִימּוּדָה, וּמִשֵּׁם, מִלִּיטָא, הַתְּפַשְׁטָה דֶּרֶךְ זֹו לְאַרְצוֹת

ומדינות קרובות ורחוקות, וארץ ישראל בכללן. נדמה לי, שבשורת המאמרים שבספר שלפנינו יש תרומה צנועה לציון קוי הדמויות של מסוללי נתיבות ההלכה ודרישתה באותו דור. האישים, עליהם מיוחד הדיבור בספר, היו לא בלבד גדולי הדור, אלא אף דפרי (ד' פתוחה, ב' דגושה) הדור. לא "לגרמייהו" גדלותם, אלא "המשיכו עדה". תלמידים ותלמידי־תלמידים. הם יצרו אסכולות – ושיטות, וכדאי לנו להבין ולדעת אותם ואת דרכם.

לא רבים הם האישים שבאו בספר. היו מלבדם – בין בליטא ובין בארצות אחרות – עוד רבים וגדולים הקובעים ברכה לעצמם ושהשפעתם אף הם על חוגי התורה שבדור היתה גדולה. אבל – "לא עליך המלאכה...", יבואו אחרים ויוסיפו וישלימו. ואף זו: לא ב"חדא מחתא" באו המאמרים שבספר. באחדים מהאישים האריך המחבר יותר ובאחרים קיצר. באחדים באו תיאורי צדדים שונים מדמות דיוקנם של האישים ובאחרים קוים מעטים אחדים. הסיבה לדבר, כי המחבר לא כתב לכתחילה את הספר לשם ספר, אלא המאמרים הופיעו בשעתם בכתבי־עת שונים ("סיני", "הצופה" ועוד), ועכשיו כונסו יחד בקצת תיקונים ומלואים. וחבל, שלא היתה האפשרות להמחבר לעבד מחדש את המאמרים ולהוסיף כמה נקודות ושרטוטים לדמויות. עבודת המחבר באנציקלופדיה התלמודית לעניני הלכה, שהוא שקוע בו בראשו ורובו, אינה נותנת לו להתרכז בעבודות אחרות. חמרא למרא וטיבותא לשקייא. מר אברהם ציוני, בעל "ביתן הספר" בתל־אביב, הוא שעוררני לכנס את המאמרים לספר והוא שהוציא את הספר בצורה נאה. תיתי לו.

הדברים שלמעלה באו בתורת הקדמה למהדורה הראשונה של הספר (ירושלים, תשי"ב). עכשיו, כשהמו"ל מר. א. ציוני מוציא את הספר במהדורה שניה, הכנסתי בתוכו עוד שני אישי תורה, שנתפרסמו לגדולי הדור – ה"חזון איש" ורבי איסר־זלמן מלצר, זכרונם לברכה – שנסתלקו מאתנו בפרק זמן שבין מהדורה הראשונה לשניה, ושיטותיהם בתורה, מפיהם ומפי כתבם, בפוס רבנן ותלמידיהון די בכל אתר ואתר. הכנסתי, אגב, אף כמה הוספות ומלואים במאמרים על האישים הקודמים.

ב"ה, אלול תשי"ז, ירושלים. ש. י. ז.

למהדורה החדשה

בשבח והודיה להשי"ת ¹²³⁴⁵⁶⁷אנו מוציאים לאור את הספר במהדורה חדשה. במהדורתנו סודר כל הספר מחדש, תוקנו שגיאות שנפלו במהדורות הקודמות ונוספו מקורות ומפתח.

המחבר זצ"ל תיאר "קוים ושרטוטים מקלסתר פניהם של אישי הלכה מדור שלפנינו ושיטותיהם בעיון התורני" דרך ביאורם של סוגיות שונות מן הש"ס, בבלי וירושלמי, פירושים וחידושים בהבנת המשניות, וביאור דברי הרמב"ם בהלכותיו. ענינים ונושאים רבים נידונים בספר. על מנת להקל על הלומדים, הוספנו בצד כותרות, שמאפשרים להתמצא במכלול הסוגיות אותן ¹²³⁴⁵⁶⁷בחר המחבר כדוגמאות לתיאור והסבר שיטותיהם השונות של ענקי התורה.

כמו כן הוספנו מפתח לפסוקי התנ"ך, משניות, תלמוד בבלי וירושלמי ורמב"ם, שנתבארו בספר.

ב"ה ירושלים, תשס"ז ¹²³⁴⁵⁶⁷
ירוחם דן כהן ¹²³⁴⁵⁶⁷
הוצאת קול מבשר ¹²³⁴⁵⁶⁷

רבי שלמה יוסף זיו

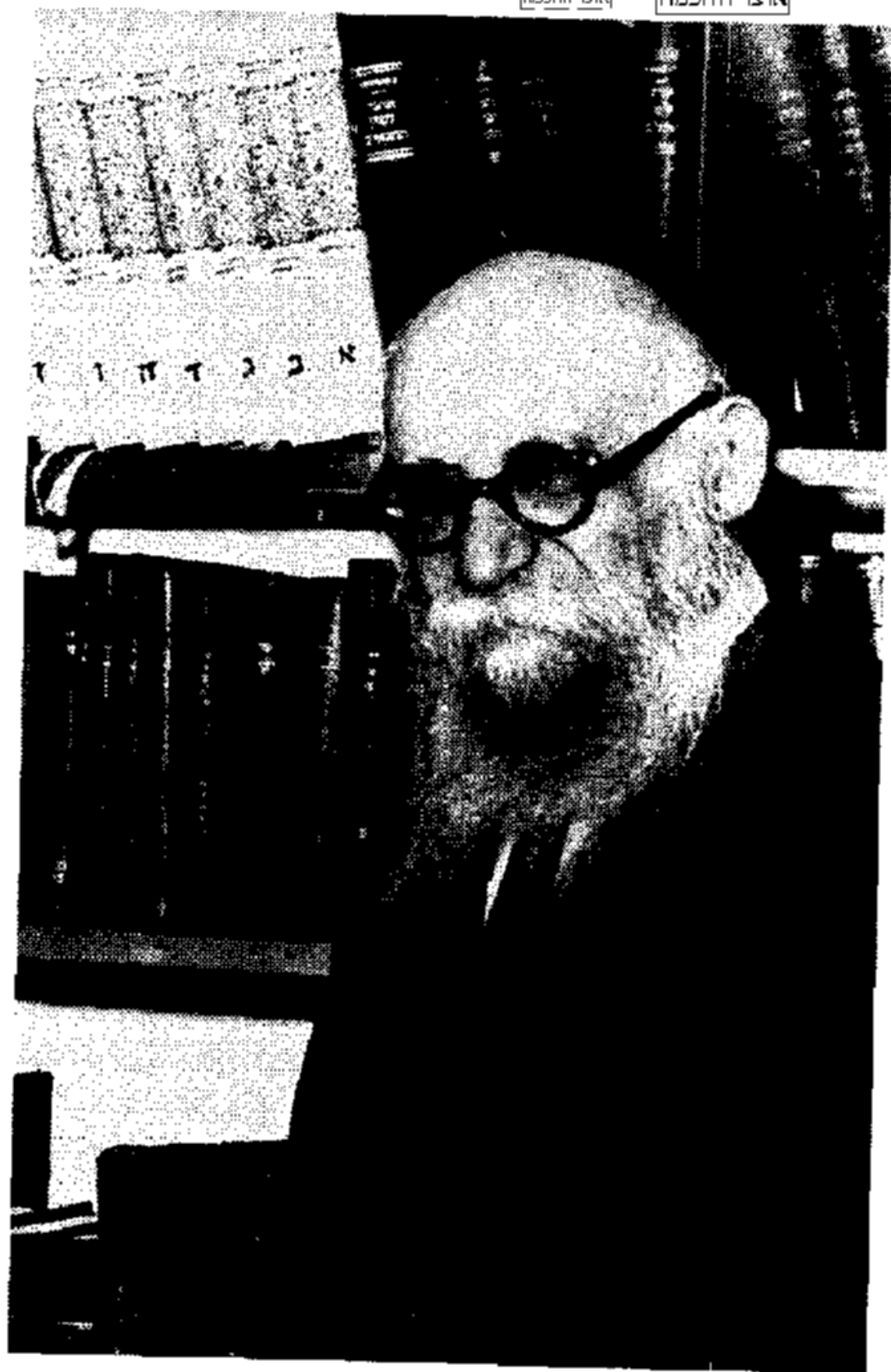
1234567

1234567

1234567

אוצר החכמה

אוצר החכמה

בבואנו לשרטט קווים לדמותו ולקורות חייו של סבנו הגאון החסיד זצ"ל, ידינו מתמלאות רעד, ופחד ואימה יורדים עלינו. ורעדה ואימה זו על שום מה? גם מפני יראת הכבוד העצומה שאנו חשים כלפי סבא זצ"ל, ואף על פי שנכדיו אנחנו, והיינו קרובים מאוד לסבא, והוא, מגודל ענוותנותו, נוהג היה בפשטות ולא הקרין ולא יצר שום מחיצה, מכל מקום מאז ומעולם חצצה יראת הכבוד בינינו לבינו, ומעולם לא חשנו את עצמינו חופשיים ומשוחררים במחיצתו.

כשבדקנו, ראינו שכך היו הדברים גם אצל יתר המקורבים לסבא. יראת הרוממות מנעה את השחרור. ואולי היא הנותנת, וכך היא המידה – אדם גדול, ככל שאתה מתקרב אליו, כך גם אתה רואה את גדולתו. השלהבת מאירה יותר לקרובים. גם זו הסיבה לרתת הכתיבה. אבל לא רק זו, קשה עלינו הכתיבה גם מפני שחסרות לנו הרבה ידיעות על קורות חייו, פועלו ומעשיו במשך כל השנים, שכן הצניעות הטבעית בעצם אישיותו מנעה ממנו מלדבר על עצמו, וכמעט ומעולם לא סיפר על מעשים שעשה, וכעת כבר נתקיים בנו "וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא"¹.

אבל לא רק סיבה זו גורמת לנו לחיל ולרעדה. הסיבה העיקרית המקשה ומכבידה עלינו את הכתיבה מפני שידענו עד כמה סלד סבא מכל גינוני הכבוד שחלקו לו, וכמה הקפיד שלא יפארו ולא ירוממו אותו.

עדיין ניצבת לנגד עינינו התמונה שסבא באחרית ימיו שוכב בבית החולים באפיסת כוחות, והנה לפתע אגר כח והוא פונה לנכדו ואומר לו: "תוציא עט ונייר ותכתוב", והוא מכתוב: "אני מגלה בזאת את דעתי שבאותו היום לא ישאו עלי הספדים, ועל המצבה יכתבו פה נטמן הרב זכו' ולא יותר". ובשארית כוחותיו חתם תחת הדברים הללו את שמו. אחר כך בעל פה הסביר לנכדו את הדברים: "הרי בשעת ההספד מפארים ומרוממים את הנפטר, ואינני מסוגל לשמוע את הדברים הללו".

ובנוגע למצבה פנה לנכדו ואמר:

"יודע אני שמן הסתם תרצה לכתוב על גבי המצבה כל מיני תוארים כפי שנוהגים היום, דע לך שאני אוסר זאת באיסור מוחלט, ואל תעז מלבד התואר "הרב" להוסיף שום תואר שהוא. בשמים תובעים מן הנפטר איה הם כל התוארים ואינני רוצה להיות ללעג ולקלס". הדברים הללו שנאמרו אמנם בשארית כוחותיו אך במלוא העוצמה המחישו לנו עד כמה סולד הוא מכל גינוני הכבוד. ועדיין מעוררים בנו הדברים רתת בתוך הלב.

עוד זכור לנו אשר גאון אחד ביקש מסבא הסכמה על ספרו, ונתגלגל הדבר שדף ההסכמות נדפס לפני הספר והובא לסבא. והנה הוא רואה שמעל ההסכמה שלו נכתב: "הסכמת הגאון שר התורה וכו'". נתחלחל כולו, ולא נח ולא שקט עד שקרא למחבר ודרש ממנו להדפיס דף זה מחדש ולמחוק את התוארים הללו. לא עזר לו למחבר שום דבר, סבא עמד על שלו: "יש למחוק את התוארים הללו". סוף דבר טען הלה שהדפסת דף ההסכמות מחדש עולה כסף. אמר לו סבא: "שנה את הדף, וההוצאות אני אשלם". ובכן, סלידה מוחלטת מכל גינוני כבוד.

יש ענוה ויש ענוה. יש והאדם מודע לגדלותו ומעלתו אלא שאף על פי כן איננו מתגאה על הציבור. אבל יש ומידת הענוה עוטפת את האיש כולו עד שכלל וכלל אינו רואה את עצמו כאיש המעלה. זו הצניעות הטבעית. וענוה מהסוג הזה היתה ענוותנותו של סבא. הגדרה יפה וממצה את אישיותו אמר מרן החזון-איש זצ"ל: "אין הרב זיון מכיר עצמו ולא יודע מיהו"². ולכן אין זה פלא שבבואינו לכתוב על אישיותו, ידינו רועדות, בידענו כמה סלד סבא מדברים שכאלו, וההתלבטות הפנימית בעיצומה.

צא וראה, בהגיעו לגיל שבעים, תכננו מכירו וידידיו, בעידודו של כ"ק אדמו"ר מלובביץ זצ"ל, לחגוג לו מסיבה מפוארת, וכבר מסרו מאמרים וברכות לאחד העיתונים הדתיים. כשנודע הדבר לסבא זצ"ל, ועל אף היותו חסיד, לא נח ולא שקט עד שהעניין התבטל כלא היה. "אינני אוהב לדרוך על יבלות – יובלות" – אמר. בהגיעו לגבורות, כתב לו האדמו"ר מלובביץ זצ"ל ש"היות ויודע אני מאז שאינו רוצה במסיבות, מכל מקום יעשה סעודה למנין אנשים מידידיו", ואכן את זה עשה.

עד כאן הסיבות המונעות אותנו מן הכתיבה. אבל מאידך גיסא, כיוון שהדור שהכירו הולך ונעלם והכתוב אומר: "זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור, שאל אביך ויגדך, זקניך ויאמרו לך"³, רצינו, למען הדורות הבאים, להציג ולשרטט קצת דברים מאישיותו וקורות חייו, ולכן הדברים הבאים נכתבים בחיל ורעדה ותוך השמטת הרבה עובדות, מהם שלא ידענו עליהם ומהם במתכוון, מתוך שחשנו שמאוד לא נוח לו בפרסומם.

סבא נולד בחנוכה תרמ"ז, בעיר קאז'ימירוב, לאביו הגה"ח ר' אהרן מרדכי זצ"ל, שהיה רב העיר. אביו וסבו נמנו על חסידי חב"ד מדורי דורות. בצעירותו לקח לו אביו מלמד מיוחד שחצי היום לימדו מסכת ב"ק ובחצי השני מסכת חולין, ועד לפני הבר מצוה היה בקיא בשתי המסכתות הללו. אחר כך שלחו אביו לישיבת מיר, ושם למד אצל הגאון ר' אליהו ברוך קמאי זצ"ל – חותנו של הגאון ר' אליעזר יהודה פינקל, ראש ישיבת מיר, זצ"ל.

2 ספר "בנין אפרים" עמ' רעו.

3 דברים לב, ז.

כבר שם בלט בכישוריו המיוחדים והתמדתו הגדולה. באותה תקופה למד שם במיר גם הגאון ר' יחיאל יעקב וינברג זצ"ל, בעל ה"שרידי אש", שלימים היה ראש בית המדרש לרבנים בברלין. ואף שהגרי"י וינברג מבוגר היה מסבא, מכל מקום בהכירו את טוב כשרונותיו, לקחו לחברותא.

מאותה תקופה גם נקשרו קשרי ידידות בינו לבין הגאון רא"י פינקל זצ"ל, שאף הוא למד שם, ובאחת השמחות בנישואי נכדו של הגרא"י, כשכיבדו את סבא לדבר, פתח ואמר: "אני אברך, ולי נאה לברך, שאני היחיד בדור שעוד היה בחתונה של סב החתן".

עשרות שנים מאוחר יותר, עת הוציא הגאון רא"י פינקל זצ"ל את שיעורי חותנו הגאון רא"ב קמאי בקונטרס "זכרון אליהו", הוא כותב שחלק מן השיעורים נרשמו על ידי כבוד ידידו הגאון מוה"ר שלמה יוסף זיין.

תקופה מסוימת למד סבא בקיבוץ אברכים אצל האדמו"ר ר' שמריהו נח שניאורסון – נכדו של הרבי ה"צמח צדק" – בבוברויסק. אלפי חסידים הסתופפו בצילו של האדמו"ר מבוברויסק שהיה לאחד מגדולי וחשובי האדמו"רים ברוסיה. עשרות שנים מאוחר יותר, כאשר נכדי האדמו"ר רש"נ הוציאו את מאמרי סבם בחסידות בספר "שמן למאור", כותבים הם בהקדמה שחלק ממאמרי האדמו"ר קבלו מסבא ששמע ממנו בצעירותו.

ואכן כזה היה האיש, בור סוד שאינו מאבד טיפה, ואם לפני עשרות בשנים שמע שיעורים, נשארו השיעורים אצלו. ואם שמע מאמרי חסידות, אף הם נשארו אצלו.

בגיל צעיר ביותר נתייתם מאביו, וקהילת קאז'ימירוב, אף שהיו בה ת"ח ואישים נכבדים, הסכימה פה אחד למנותו תחת אביו, על אף גילו הצעיר. וסיפרו שרידי הקהילה, שמפליא היה לראות כיצד אנשים מבוגרים, ת"ח שעוד זוכרים אותו בתור ילד, ואף על פי כן חלקו לו כבוד גדול. כשרונותיו ומידותיו מצד אחד ופיקחותו הרבה מצד שני, הם שגרמו לציבור להעריכו ולאוהבו.

באותה תקופה אף התעטר בסמיכת חכמים על ידי הגאונים רבי יוסף רוז'ין – הרוגוצ'ובי זצ"ל, רבי יחיאל מיכל אפשטיין – ה"ערוך השולחן" זצ"ל, האדמו"ר מבוברויסק והאדמו"ר מרציצא.

עם הגאון הרוגוצ'ובי הרבה להתכתב, ובעקבות מעשה שהיה הגאון חיבבו במיוחד. גיס היה לסבא, אחי סבתא, הרב אליהו לוין זצ"ל⁴ שעבר לגור בדווינסק, עירו של הגאון הרוגוצ'ובי. כשהציג את עצמו כגיסו של סבא אמר לו הגאון: "הוא

4 השניים האחרונים הם נכדי ה"צמח צדק".

5 יהודי תלמיד חכם. חידושי והערותיו מופיעים בכמה וכמה מחברות "שערי-תורה". עד סוף ימיו התכתב בדברי תורה עם סבא. נפטר בתל-אביב ביום כ"א כסלו תשי"ב. את זכרו הנציח סבא בספרו "לתורה ולמועדים".